Notatki z AiSD. Nr ??. 23 maja 2013

Wyszukiwanie wzorców

IIUWr. II rok informatyki.

1 Notacja

- Σ - ustalony alfabet
- $T[1..n]$ i $P[1..m]$ - ciągi symboli z Σ
- T nazywamy *tekstem* a P - *wzorcem*
- Mówimy, że P *występuje z przesunięciem* s w tekście T jeśli $0 \leq s \leq n-m$ oraz $T[s+1..s+m] = P[1..m]$.
- $w \sqsubset x$ - w jest *prefiksem* x-a (tzn. $\exists_{y \in \Sigma^*}\ wy = x$)
- $w \sqsupset x$ - w jest *sufiksem* x-a (tzn. $\exists_{y \in \Sigma^*}\ yw = x$)
- P_k - k-elementowy prefiks $P[1..k]$ wzorca $P[1..m]$
- T_k - k-elementowy prefiks $T[1..k]$ tekstu $T[1..m]$

Fakt 1 *Niech x, y i z będą takie, że $x \sqsupset z$ i $y \sqsupset z$. Wówczas*

- $|x| \leq |y| \Rightarrow x \sqsupset y$,
- $|x| \geq |y| \Rightarrow y \sqsupset x$,
- $|x| = |y| \Rightarrow x = y$,

2 Definicja problemu

Dane: wzorzec $P[1..m]$ oraz tekst $T[1..n]$
Zadanie: znaleźć wszystkie wystąpienia P w T (tj. znaleźć wszystkie s z przedziału $\langle 0, n-m \rangle$ takie, że $P \sqsupset T_{s+m}$).

3 Algorytmy

3.1 Algorytm naiwny

```
procedure Naive-string-matcher(T, P)
    n ← length(T)
    m ← length(P)
    for s ← 0 to n − m do
        if P[1..m] = T[s + 1..s + m]  then write("wzorzec występuje z przesunięciem", s)
```

Koszt: $\Theta((n-m+1)m)$ w najgorszym przypadku.

3.2 Algorytm Karpa-Rabina

IDEA:
Słowa nad d-literowym alfabetem Σ traktujemy jako liczby d-arne. Jeśli p oznacza liczbę odpowiadajcacą wzorcowi P, a t_s - liczbę odpowiadającą $T[s+1..s+m+1]$ $(s = 0, ..n-m)$, to wzorzec występuje z przesunięciem s iff $p = t_s$. Gdy m jest duże, to p oraz t_i są duże i ich porównywanie jest kosztowne. Dlatego wybieramy liczbę q (zwykle jest to liczba pierwsza) taką, że dq mieści się w słowie maszynowym i liczby p oraz t_i obliczamy modulo q. Wówczas

(1) $p \neq t_s \Rightarrow P$ nie występuje w T z przesunięciem s,
(2) $p = t_s \Rightarrow P$ może występować w T z przesunięciem s.

```
procedure Karp − Rabin − matcher(T, P, d, q)
    n ← length(T)
    m ← length(P)
    h ← d^{m−1} mod q
    p ← 0; t_0 ← 0
    for i ← 1 to m do
       p ← (dp + P[i]) mod q
       t_0 ← (dt_0 + T[i]) mod q
    for s ← 0 to n − m do
        if p = t_s then
            if P[1..m] = T[s + 1..s + m] then write("wzorzec występuje z przesunięciem", s)
        if s < n − m then t_{s+1} ← (d(t_s − T[s + 1]h) + T[s + m + 1]) mod q
```

KOSZT: $\Theta((n-m+1)m)$ w najgorszym przypadku. Gdy wzorzec występuje w tekście niewiele razy oraz gdy t_i przyjmują wartości $\{0, .., q-1\}$ z równym prawdopodobieństwem, to wybierając q większe od m koszt powyższej procedury można oszacować przez $O(m+n)$.
UWAGA: Algorytm ten łatwo uogólnia się na problem szukania wzorców dwuwymiarowych.

3.3 Wyszukiwanie wzorców automatami skończonymi.

3.3.1 Konstrukcja automatu

IDEA:
Dla danego wzorca P skonstruujemy automat skończony M_P o stanach ze zbioru $\{0, ..m\}$. Automat, czytając tekst T, będzie znajdować się w stanie d, jeśli ostatnich d liter tekstu może rozpoczynać wzorzec i dla żadnego $e > d$, e ostatnio wczytanych liter nie może rozpoczynać wzorca. W szczególności dojście do stanu m będzie oznaczać, że m ostatnio wczytanych liter tekstu tworzy wzorzec.

Definicja 1 *Dla automatu skończonego $M = (Q, q_0, A, \Sigma, \delta)$, określamy funkcję $\phi : \Sigma^* \to Q$:*

$$\begin{aligned} \phi(\varepsilon) &= q_0 \\ \phi(wa) &= \delta(\phi(w), a), \end{aligned}$$

Innymi słowy $\phi(w)$ ="stan, w którym znajdzie się M po przeczytaniu w".

Definicja 2 *Dla wzorca P definiujemy funkcję $\sigma : \Sigma^* \to \{0, \ldots, m\}$:*

$$\sigma(x) = \max\{k \mid P_k \sqsupset x\}$$

Czyli $\sigma(x)$ ="długość najdłuższego prefiksu P, który jest sufiksem x-a".

Fakt 2 *(Własności funkcji σ)*

(a) $\sigma(x) = |P| \quad$ *iff* $\quad P \sqsupset x$

(b) $x \sqsupset y \quad \Rightarrow \quad \sigma(x) \leq \sigma(y)$

Definicja 3 *(Automatu skończonego M_P dla wzorca P)*

- *zbiór stanów:* $Q = \{0, 1, \ldots, m\}$,
- *stan początkowy:* $q_0 = 0$,
- *zbiór stanów końcowych:* $A = \{m\}$,
- *funkcja przejścia:* $\forall_{q \in Q, a \in \Sigma} \ \delta(q, a) = \sigma(P_q a)$.

3.3.2 Program symulujący automat M_P.

```
procedure Finite − automaton − matcher(T, δ, m)
    n ← length(T)
    q ← 0
    for i ← 1 to n do
        q ← δ(q, T[i])
        if q = m then write( "wzorzec występuje z przesunięciem" , i − m)
```

Koszt procedury: $O(n)$ (koszt ten nie obejmuje kosztu obliczenia funkcji δ).

3.3.3 Analiza poprawności

Poniższe lematy i twierdzenie pokazują, że jeśli po wczytaniu i-tej litery tekstu M_P jest w stanie q ($=\phi(T_i)$), to q jest długością najdłuższego sufiksu T_i, który jest prefiksem P ($= \sigma(T_i)$). Ponieważ $\sigma(T_i) = m$ iff $P \sqsupset T_i$, więc stan akceptujący będzie osiągany wtedy i tylko wtedy, gdy m ostatnio przeczytanych znaków tworzy wzorzec.

- **Lemat 1** $\forall_{x \in \Sigma^*} \forall_{a \in \Sigma} \quad \sigma(xa) \leq \sigma(x) + 1$,
- **Lemat 2** $\forall_{x \in \Sigma^*} \forall_{a \in \Sigma} \quad q = \sigma(x) \quad \Rightarrow \quad \sigma(xa) = \sigma(P_q a)$
- **Twierdzenie 1** $\forall_{i=0,1,\ldots,n} \quad \phi(T_i) = \sigma(T_i)$.

3.3.4 Obliczanie funkcji δ

- Sposób naiwny.

```
procedure Compute − Transition − Function(P, Σ)
    m ← length(P)
    for q ← 0 to m do
        for each a ∈ Σ do
            k ← min(m + 1, q + 2)
            repeat k ← k − 1 until P_k ⊐ P_q a
            δ(q, a) ← k
    return δ
```

  Koszt: $O(m^3 \, |\Sigma|)$

- Sposób zdecydowanie mniej naiwny (będzie przedmiotem ćwiczeń).

  Wykorzystuje funkcję prefiksową, którą zdefiniujemy opisując algorytm Knutha-Morrisa-Pratta. Czas jego działania wynosi $O(m|\Sigma|)$.

3.4 Algorytm Knutha-Morrisa-Pratta.

3.4.1 Idea

Zasada podobna jak poprzednio: po przeczytaniu T_i chcemy wiedzieć jak długi prefiks P jest sufiksem T_i. Załóżmy, że długość tego prefiksu wynosi k. Jeśli $T[i+1] = P[k+1]$, to wiemy, że teraz ta długość wynosi $k+1$. Gorzej jeśli $T[i+1] \neq P[k+1]$. Funkcja δ pozwalała nam tę dlugość określić w jednym kroku. Pociągało to jednak za sobą konieczność wstępnego obliczenia wartości δ dla wszystkich par (k, a). To jest kosztowne! Teraz unikamy tego, pozwalając, by algorytm poświęcił więcej czasu na określenie długości prefiksu w trakcie czytania tekstu. Algorytm korzysta przy tym z pomocniczej funkcji π, którą oblicza wstępnie na podstawie wzorca w czasie $O(m)$.

Definicja 4 *Dla wzorca P definiujemy funkcję prefiksową $\pi : \{1, .., m\} \to \{0, .., m-1\}$*

$$\pi(q) \quad = \quad \max\{k \mid k < q \ i \ P_k \sqsupset P_q\}$$

KOMENTARZ: W sytuacji gdy k ostatnich znaków tekstu tworzy prefiks P, a kolejny znak tekstu jest niezgodny z $k+1$-szym znakiem P, algorytm może sprawdzać czy znak ten jest zgodny z krótszymi prefiksami P, będącymi jednocześnie sufiksami wczytanego tekstu. Jako kandydatów na te prefiksy algorytm próbuje te prefiksy wzorca, które są sufiksami P_k. O tym, które są to prefiksy mówi funkcja π.

3.4.2 Algorytm

```
procedure KMP − Matcher(T, P)
    n ← length(T);  m ← length(P)
    π ← Compute − Prefix − Function(P)
    q ← 0
    for i ← 1 to n do
        while q > 0 and P[q + 1] ≠ T[i] do q ← π(q)
        if P[q + 1] = T[i] then q ← q + 1
        if q = m then write( "wzorzec występuje z przesunięciem", i − m)
                      q ← π(q)
```

3.4.3 Obliczanie funkcji prefiksowej

```
procedure Compute − Prefix − Function(P)
    m ← length(P)
    π(1) ← 0;  k ← 0
    for q ← 2 to m do
        while k > 0 and P[k + 1] ≠ P[q] do k ← π(k)
        if P[k + 1] = P[q] then k ← k + 1
            π(q) ← k
    return π
```

KOSZT: Procedura $Compute - Prefix - Function$ działa w czasie $O(m)$, a procedura $KMP - Matcher$ w czasie $O(n+m)$.

3.5 Algorytm Boyera-Moore'a

IDEA:

Metoda podobna do metody naiwnej: sprawdzamy kolejne przesunięcia s, ale dla danego s tekst sprawdzamy począwszy od końca wzorca. Gdy napotkamy niezgodność korzystamy z dwóch heurystyk do zwiększenia s (stosujemy tę, która proponuje większe przesunięcie):

- heurystyka "zły znak",
- heurystyka "dobry sufiks".

3.5.1 Heurystyka "zły znak"

Jeśli niezgodność wystąpiła dla $P[j] \neq T[s+j]$ $(1 \leq j \leq m)$, to niech

$$k = \begin{cases} \max\{z \mid P[z] = T[s+j]\} & \text{jeśli takie } z \text{ istnieje,} \\ 0 & \text{w p.p.} \end{cases}$$

Jeśli $k = 0$ lub $k < j$, to ta heurystyka proponuje przesunąć s o $j - k$ znaków. Gdy $k > j$, to heurystyka nic nie proponuje.

3.5.2 Heurystyka "dobry sufiks"

Definicja 5 *Mówimy, że Q jest* podobne do R *(i piszemy $Q \sim R$) iff $Q \sqsupset R$ lub $R \sqsupset Q$.*

Heurystyka "dobry sufiks" mówi, że gdy napotkamy niezgodność $P[j] \neq T[s+j]$ $(1 \leq j \leq m)$, to s możemy zwiększyć o $m -$ $\max\{k \mid 0 \leq k < m \;\&\; P[j+1..m] \sim P_k\}$.

3.6 Algorytm Shift–AND

Idea algorytmu:

- W trakcie czytania tekstu pamiętamy informację o wszystkich prefiksach wzorca, które są sufiksami przeczytanego fragmentu tekstu.
- Algorytm ten przeznaczony jest do wyszukiwania krótkich wzorców, więc powyższa informacja może być przechowywana w jednym słowie maszynowym i w prosty sposób, kilkoma rozkazami, uaktualniana po wczytania kolejnego znaku.

Niech $C_j[0..m]$ będzie wektorem charakterystycznym zbioru prefiksów wzorca, które są sufiksami $t_1...t_j$, tj. $C_j[k] = true$ iff $P_k \sqsupset T_j$.

Obserwacje:

O1. Wektor C_j można w prosty sposób wyznaczyć na podstawie wektora C_{j-1}, wzorca oraz j-tego znaku tekstu.

Mamy bowiem:

$$C_j[k] = \begin{cases} true & \text{dla } k = 0 \\ C_{j-1}[k-1] \wedge (p_k = t_j) & \text{dla } k > 0 \end{cases}$$

O2. Wzorzec występuje z przesunięciem $j - m$ wtedy i tylko wtedy, gdy $C_j[m] = true$.

Uwagi implementacyjne:

- Jeśli wzorzec jest krótki ($m <$ długość słowa maszynowego), do uaktualnienia wektora charakterystycznego możemy wykorzystać długie operacje logiczne. W tym celu dla każdej litery d alfabetu tworzymy wektor R_d taki, że $R_d[i] \equiv (p_i = d)$. Wówczas

$$C_j = Shift(C_{j-1})\ AND\ R_{p_j},$$

gdzie operacja $Shift$ oznacza przesunięcie w prawo o jeden bit z ustawieniem skrajnie lewego bitu na 1.

- Wystarczy pamiętać jeden (bieżący) wektor charakterystyczny i uaktualniać go po każdym przeczytanym znaku.

4 Algorytm Karpa–Millera–Rosenberga (KMR)

Idea algorytmu:

- Niech $w = PT$, a więc w jest konkatenacją wzorca P i tekstu T.
- Numerujemy wszystkie podsłowa słowa w o długości m w jednoznaczny sposób, tj. taki, że takie same podsłowa otrzymują ten sam numer, a różne podsłowa - różne numery.
- Wypisujemy wszystkie pozycje większe od m, na których zaczynają się podsłowa o takim samym numerze co podsłowo zaczynające się na pozycji 1 (a więc wzorzec).

Numerowanie podsłów

- Do numerowania wykorzystujemy kolejne liczby naturalne. W ten sposób zawsze będziemy mieli do czynienia z numerami nie większymi od n (bo różnych podsłów danej długości jest nie więcej niż pozycji, na których mogą się one zaczynać).
- Startujemy od ponumerowania podsłów długości 1. W tym celu sortujemy w czasie liniowym litery występujące w słowie.
- Jeśli mamy ustaloną numerację słów długości k, możemy w prosty sposób znaleźć numerację podsłów długości k' dla dowolnego $k' \in \{k+1, \ldots, 2k\}$:
  - Dla każdego $i = 1, \ldots, |PT| - k'$ tworzymy parę $\langle nr_k(i), nr_k(i + k' - k + 1)\rangle$, gdzie $nr_s(j)$ jest numerem s-literowego podsłowa zaczynającego się od pozycji j (w obliczonej przez nas numeracji podsłów s-literowych).
  - Sortujemy leksykograficznie utworzone pary. Przeglądając ciąg par z lewa na prawo nadajemy im numery = " liczba różnych par na lewo".

Przykład
Załóżmy, że ponumerowaliśmy podsłowa 2 literowe w słowie $w = bbaabbaaaabbaa$ w następujący sposób:

Pozycja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Podsłowo	*bb*	*ba*	*aa*	*ab*	*bb*	*ba*	*aa*	*aa*	*aa*	*ab*	*bb*	*ba*	*aa*
Numer	4	3	1	2	4	3	1	1	1	2	4	3	1

Tworząc numerację podsłów 4 literowych przypisujemy kolejnym pozycjom słowa w następujące pary:

Pozycja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Podsłowo	*bbaa*	*baab*	*aabb*	*abba*	*bbaa*	*baaa*	*aaaa*	*aaab*	*aabb*	*abba*	*bbaa*
Para	4,1	3,2	1,4	2,3	4,1	3,1	1,1	1,2	1,4	2,3	4,1

Po posortowaniu par otrzymujemy ciąg:

$$(1,1),\ (1,2),\ (1,4),\ (1,4),\ (2,3),\ (2,3),\ (3,1),\ (3,2),\ (4,1),\ (4,1),\ (4,1),$$

co umożliwia nam łatwe nadanie numerów parom:

Para	(1,1)	(1,2)	(1,4)	(2,3)	(3,1)	(3,2)	(4,1)
Numer	1	2	3	4	5	6	7

i przypisanie ich podsłowom z kolejnym pozycji słowa w:

Pozycja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Podsłowo	*bbaa*	*baab*	*aabb*	*abba*	*bbaa*	*baaa*	*aaaa*	*aaab*	*aabb*	*abba*	*bbaa*
Numer	7	6	3	4	7	5	1	2	3	4	3

□

Fakt 3 *Algorytm KMR działa w czasie* $O(n \log n)$.

Dowód: Chcąc znaleźć numerację słów m literowych wystarczy obliczyć numerację dla $\lceil \log m \rceil$ różnych długości. Obliczenie numeracji dla każdej z długości może być wykonane w czasie liniowym. □

Uwaga: Algorytm KMR może być zastosowany do wielu problemów związanych z wyszukiwaniem takich samych podsłów, w szczególności do problemu znajdowania najdłuższego powtarzającego się podsłowa.

5 Algorytm Fishera–Patersona

Algorytm ten służy do wyszukiwania wzorców w tekście, w których (zarówno we wzorcu jak i w tekście) mogą znajdować się nieznaczące znaki. Znaki takie są zgodne ze wszystkimi znakami alfabetu.

Przykładowo, jeśli przez $\diamond$ oznaczymy znak nieznaczący, to wzorzec $P = a \diamond a$ występuje dwukrotnie w tekście $T = babab \diamond$ (z przesunięciami 1 i 3).

Fakt 4 *Każdy algorytm wyszukujący wzorców w tekście, który używa znaków wzorca i tekstu jedynie w porównaniach* $\equiv$ *ma złożoność* $\Omega(nm)$.

Uzasadnienie.

Niech $T = \diamond^n$ i $P = \diamond^m$. Poprawnie działający algorytm (nazwijmy go A) wypisze da tych danych $0, 1, \ldots, n - m$. Załóżmy, że taki algorytm nie wykonuje porównania znaków $T[i]$ i $P[j]$. Niech a i b będą różnymi znakami alfabetu i niech T' będzie tekstem powstałym przez wstawienie a na i-tą pozycję tekstu T a P' będzie wzorcem powstałym przez wstawienie b na j-tą pozycję wzorca.

Algorytm A działając na T' i P' wykona te same porównania $\equiv$ co na danych T i P. W szczególności wypisze taki sam wynik. □

Idea rozwiązania.

Definiujemy *iloczyn tekstowy* dwóch słów $u = u_0 \ldots u_n$ i $v = v_0 \ldots v_m$ jako słowo $w = w_0 \ldots w_{n+m-1}$ takie, że $\forall_{k=0,\ldots,n+m-1}$:

$$w_k = \bigwedge_{i,j:i+j=k} u_i \equiv v_j$$